

Liten båt men stor insats

I

Munken från Dragsmark

Många fiskebåtar och små passagerarbåtar var under kriget inhyrda av marinen. En del har fått sin krigsinsats dokumenterad men i många fall har småbåtarnas insats gått spårlöst förbi. Här har historikerna med inriktning på örlogsflottan missat mycket. När passagerarbåten Munken från Dragsmark i Bohuslän togs ur trafik 1963 berättade ägaren och skepparen Sven Dragemark om Munkens färder under kriget.

Åren 1942–1945 rekvirerades Munken av marinen och Dragemark blev befälhavare. Han ägde båten tillsammans med sin far. Första året var Munken spärrbåt i Kungsbackafjorden och sedan kontrollbåt vid Vrångö i Göteborgs södra inlopp. Alla fartyg som skulle in eller ut bordades för kontroll. Chef ombord var en löjtnant och besättningen bestod av värnpliktiga. Dragemark var civil skeppare.

När det gällde utländska fartyg var kontrollen hårdare jämfört med svenska. På de utländska båtarna beslagtogs man lättare vapen, förseglade radion och tog hand om ammunition och slutstycken till tyngre vapen.

Det hände flera gånger att Munken som kunde lasta 22 ton hade så mycket last att relingen låg längst med vattenytan. Hur märkligt det än låter lastade tyska fartyg i Göteborg stycke gods i lådor. Ingen visste vad lådorna innehöll men det talades om vapen och kullager. När dessa fartyg kom till Vrångökontrollen fick fartygen tillbaka de handvapen som Munken tagit ombord när fartygen gick in. Lasten ut blev ej kontrollerad, bara vad som fördes in.

Dragemark minns att besättningarna på de tyska fartygen i regel var gamla gubbar eller mycket unga pojkar. Alla i åldern 20–65 år låg vid fronten.

Dragemark pekade på det längst Västkusten kända faktum att man från Lysekil under kriget lastade ut kullager på engelska båtar. Med sin neutrala rätt kunde Sverige sälja kullager och specialstål till vem man ville. Efter det japanska angreppet på Pearl Harbour hade USA vädjat till Sverige att ej sälja vapen till de allierades fiender. Hur detta efterföljdes blev aldrig klarlagt.

FOTOARKIV: Terje W Frødh

Välkänd kustbåt som under kriget hyrdes ut till marinen.

Finurliga patrioter

– De norska patrioternas djärvhet saknar motstycke, förklarade Dragemark. Han åsyftar händelser som skedde utanför Bohusläns och Hallands kuster.

Besättningarna på de norska fiskebåtar som kom till västkustens hamnar var i många fall egentligen frihetskämpar. Dessa lyckades få reda på de tyska lastfartygens avgångstider. Flera timmar innan de tyska fartygen skulle avgå stack de norska fiskebåtarna till sjöss.

Ute till havs satte norrmännen i en livbåt med ”skeppsbrutna fiskare” klädda i trasor. Under dessa hade de skarpladdade vapen. Fiskebåten stack därefter från platsen för att dels lägga ut sina redskap och dels i kikaren följa vad som hände.

De tyska lastfartygen körde till den plats där livbåten låg och bärade de ”skeppsbrutna fiskarna”. Väl uppe på det tyska fartygets däck drog norrmännen fram sina vapen och tvingades befälhavaren och besättningen att återvända till svensk hamn. Där belades båten med kvarstad.

Märkligt nog lyckades dessa fräcka kupper flera gånger och ibland undrade Dragemark om inte den tyska besättningen såg sin chans att slippa gå hem till Tyskland. (Några noteringarna om dessa kapningar finns inte hos svenska eller norska myndigheter. Författarens anmärkning.)

Flyktingarna i Öresund

Munken sattes också in i bevakningstjänst i Öresund. Flyktingströmmen från Danmark var stor och många tog sig till Sverige i småbåtar eller i post- och lastbåtar. Danska och tyska judar var i majoritet och de fick gömma sig i mycket usla utrymmen på flyktingbåtarna. Dragemark kom speciellt ihåg en kvinna och hennes två döttrar som troligen hade varit mycket snyggt klädda när de inledde flykten. Efter resan till Sverige var de helt indränkta i olja och smuts.

Munken lämnade marinen med några minnen i skrovet. På backen fanns hålen kvar efter platsen där kulsprutan fanns monterad. När freden kom sattes Munken, byggd 1930 i Studseröd, in i passagerartrafik mellan Kungsviken på Orust och Lysekil. En trafik som avslutades på 60-talet.

Från Halmstad har jag en rapport om att sjöfartskontrollen där var mycket noggrann när tyska fartyg ankom. Halmstad hade ett gammalt svenskt ångfartyg som spärrkontroll men kontrollen flyttades sedan till en hamnplan.

Bror Larsson berättar:

”Vi delade vakterna med folket i lotsutkiken. När ett fartyg vid tremilsgränsen gav signal om lots gick också en trålare inhyrd av marinen ut. Under denna tid kom flera tyska fartyg till Halmstad för att lasta malm. Fartygen hade några marinsoldater ombord och dessa föste sjökontrollen under däck vid passagen in till Halmstad och i hamnen. Vi plomberade också vapen och radion och tog iland eventuell ammunition. Handelsfartygen var bestyckade med luftvärn och fartygen ogillades i högsta grad av halmstadsborna.”